

Gebeden en uitleg Kloosterkerk, 30-04-2023

Martien E. Brinkman

Kyriegebed (tekst van lied 463, 1-3)

Licht in onze ogen, redder uit de nacht,
geldt uw mededogen nog wie U verwacht?

Als der mensen trooster roepen wij U aan:
noem de namelozen met een nieuwe naam!

Herder, wil behoeden wie in 't duister valt.
Keer hun lot ten goede, Licht, dat stralen zal!

Zo bidden wij:

Gebed voor de Schriftlezing

Goede God, ooit klonk uw woord
als muziek in de oren van profeten en apostelen.
Geef dat ook wij vandaag door uw Heilige Geest
vervuld mogen worden van uw stem.
Zo bidden wij door Jezus Christus, onze Heer

g.: Amen

Uitleg

Op zondag Jubilate geen gejubel

De drie cantates die Bach voor deze zondag, zondag Jubilate, schreef, getuigen allerminst van een jubelstemming. Vandaag heet de cantate 'Weinen, Klagen, Sorgen, Zagen en de andere twee heten 'Ihr werdet weinen und heulen (krijsend huilen)' en 'Wir müssen durch viel Trübsal in das Reich Gottes eingehen'.

Ook de Schriftlezing die van oudsher bij deze zondag hoort, het voorgelezen gedeelte uit Johannes, stemt niet meteen vrolijk. Het schetst een en al verwarring bij de discipelen. Wat staat hen nu weer te wachten? In wezen schetst de cantate het antwoord.

De cantate schetst echter wel een bepaalde ontwikkeling. Een ontwikkeling van lijden naar vreugde. Jezus illustreert dat met het beeld van een barendende vrouw: 'Een vrouw die baart heeft het zwaar als haar tijd gekomen is, maar wanneer

haar kind gekomen is, herinnert ze zich de pijn niet meer, omdat ze blij is dat er een mens ter wereld is gekomen'(vs.21), zo lazen we.

Ik weet niet helemaal zeker of dit (over dat baren) wel waar is. Misschien is het wel iets te veel mannentaal is. Ik ken tenminste vrouwen die zich als de dag van gisteren hun pijnlijke bevallingen herinneren. Maar goed, de strekking is duidelijk: zaken kunnen zich ten goede keren.

Het enige recitatief dat onze cantate kent, vat de strekking van Jezus'woorden kort en krachtig samen in een aan Hand. 14, 22 ontleende zin: 'Wir müssen durch viel Trübsal in das Reich Gottes eingehen'. Aan die tekst heeft Bach ook de titel van zijn derde cantate voor deze zondag ontleend, zoals u zopas hoorde.

Het luthers wereldbeeld

Wat voor instelling hoort daarbij? Een optimistische 'na regen komt zonneschijn'- mentaliteit? We horen het straks haast letterlijk: 'Nach dem Regen blüht der Segen, alles Wetter geht vorbei' (al het onweer gaat voorbij).

Is dat de sfeer van deze cantate?

Als dat zo zou zijn, zou het geen typisch lutherse cantate zijn.

Want het lutherse wereldbeeld is gecompliceerder.

Daarin zijn pijn en verdriet allerminst slechts van voorbijgaande aard.

Daarin treffen we eerder een mensbenadering aan waarin een poging wordt gedaan met paradoxen, met schijnbare tegenstellingen, te leven.

Daarin wordt de mens getypeerd als rechtvaardige (gerechtvaardigde) en zondaar tegelijk: *simul iustus et peccator*.

Tegenstellingen worden hier niet weggepoetst, maar eerder doorleefd, doorstaan. Dat geldt voor alle levensterreinen. Dat horen we straks ook in de aria: 'Kreuz und Krone sind verbunden, Kampf und Kleinod sind vereint' (kruis en kroon zijn verbonden, strijd en kleinood zijn verenigd).

Betekent dat, dat we een soort evenwicht moeten zien te vinden tussen kruis en kroon, tussen strijd en kleinood? Tussen aanvechting en koestering?

Veronderstelt het lutherse mens- en wereldbeeld een dergelijke balanceer-act? Zo'n evenwichtsconstructie? Een soort balans tussen goed en kwaad, tussen ons goede en slechte ik?

En waar vind je die dan? Ik denk nergens. Maar er is wel een manier om met die tegenstellingen te leven.

Daar wijst de daarop volgende aria op. Tot tweemaal toe horen we: 'Ich folge Christo nach, von ihm will ich nicht lassen im Wohl und Ungemach, im Leben

und Erblassen.’(ik volg Christus na, ik wil hem niet loslaten in voor- en tegenspoed, in leven en sterven)

Het lijkt wel een trouwbelofte: ‘in goede en kwade dagen, in rijkdom en armoede, in gezondheid en ziekte, tot de dood u zal scheiden’. In de derde aria waaruit ik dat woord over regen en onweer citeerde, klinkt dan ook het ‘sei getreu, sei getreu’. Wees trouw. Passend bij gehuwden.

En waar leidt die trouw dan toe? Tot loslaten en overgeven. Niet tot een overgave in de zin van *surrender*, een capitulatie, maar eerder in de zin van *dedication*, toewijding. In paulinisch jargon heet dat: sterven en opstaan met Christus: loslaten en vol vertrouwen je overgeven.

Het slotkoraal en lied 909

Voor de afronding van deze cantate neemt Bach een bestaand koraal op, een koraal dat we iets gewijzigd ook in ons liedboek terugvinden als lied 909 (‘Wat God doet, dat is welgedaan’).

Als dit geen cantatedienst was geweest, maar een gewone kerkdienst, dan had ik dit lied niet zo gauw als slotlied laten zingen.

Maar nu het straks als slotkoraal klinkt, zou ik het wat flauw vinden om er als toehoorders wel muzikaal van te genieten, maar het ondertussen niet zelf al zingend te beamen.

Maar ik voel wel enige afstand. Op het eerste gehoor riekt de inhoud me te veel naar een soort goddelijke wereldregering, een goddelijke Weltverwalter, een albestierder.

Vorig jaar liet ik een boek het licht zien onder de titel *Hoe mijn God veranderde*. Ik blik daarin terug op 50 jaar theologiebeoefening en poog te traceren hoe mijn godsbeeld in de loop der jaren veranderde.

Van de albestierder – ik spreek dan, bewust wat uitdagend, van ‘meester Albedil’ – is God voor mij steeds meer een bron van levensmoed, een kracht tot vergeving en een macht tot verandering geworden.

Past dat godsbeeld nog wel bij dit slotkoraal? Ik denk uiteindelijk wel, maar dan is, wat mij betreft, wel wat achtergrondinformatie nodig.

Petronella Moens en Jan Wit

De Nederlandse tekst is van de dichteres en romanschrijfster Petronella Moens. Zij vertaalde de Duitse tekst die Bach ook gebruikte. Ze leefde van 1762-1843. Door kinderpokken was ze vanaf haar vierde zo goed als blind. Dat weerhield haar er niet van een gelauwerde dichteres te worden.

Ze ontving vele onderscheidingen. Ze dicteerde haar werk. Ze was een fel tegenstandster van de slavernij, die pas in 1863, 20 jaar na haar dood dus, door Nederland als een der laatste westerse landen werd afgeschaft. Ze was dus bepaald geen passieve, gelaten gelovige.

De huidige tekst in ons liedboek is van de eveneens blinde liedboekdichter Jan Wit (1914-1980). Hij liet het eerste vers zo goed als ongewijzigd.

Toen ik deze achtergrondinformatie nog eens tot me door liet dringen, las ik het lied met andere ogen. Met minder reserve.

In het eerste vers gaat het om het vertrouwen van de dichteres en de trouw van God.

In het tweede vers noemen deze twee, continu in fysieke duisternis rondtastende dichters, Petronella Moens en Jan Wit, God hun licht en leven. Ze noemen Zijn vaderlijke ontferming voor altijd hun bescherming.

En in het derde vers spreken ze de verwachting uit eens Zijn licht te zien dagen. Vanwege die verwachting – staat er letterlijk in lied 909 – kunnen ze de tijd van duisternis, ook heel letterlijk de tijd van hun blindheid, verdragen.

Karl Barth

Letterlijk aan de vooravond van zijn middernachtelijke dood in 1968 besprak de beroemde, Zwitserse theoloog Karl Barth in een telefoongesprak met zijn beste vriend Eduard Thurneysen de in hun ogen sombere wereldsituatie. Barth probeerde hem te bemoedigen met de woorden: ‘Es wird regiert!’ (Er wordt geregeerd), verwijzend naar Gods regering. Dat werkwoord ‘regeren’ (in het Duits ‘walten’) wordt ook in dit slotkoraal en in lied 909 gebruikt.

Ik denk dat wij nu wellicht voor andere bewoordingen zouden kiezen. In plaats van ‘regeren’ zou ik nu liever spreken van ‘de overhand krijgen’, ‘de boventoon voeren’.

In plaats van wereldheerser, een meester Albedil, is God dan eerder een krachtbron, een onuitputtelijk energieveld dat bezieling uitstraalt.

Judith

Mijn vrouw en ik lezen op dit moment aan tafel uit het boek Judith, lange tijd, zeker door protestanten, gerekend tot de apocriefe boeken. Daarin stuiten we onlangs op een prachtige tekst die ons allerminst apocrief voorkwam.

Daar in Judith 9, 11 stond: ‘Want niet de macht van het getal bepaalt uw kracht, niet op geweldenaars steunt uw heerschappij. U bent juist de God van de vernederden, de helper van onaanzienlijken, de steun van zwakken, de

beschermers van moedelozen, de redder van wanhopigen.’ Het had zo maar een Oosterhuistekst kunnen zijn. Je kunt het Trijntje zo laten zingen.

Van die God wil ik met Bach en met het koor wel zingen – ik citeer letterlijk uit de vertaling – : ‘Wat God doet dat is welgedaan,/ dat wil ik vasthouden;/al word ik op de ruwe weg voortgejaagd door nood, dood en ellende,/ God zal mij heel vaderlijk in zijn armen houden, daarom laat ik hem maar regeren.’

Dat is dan niet God als meester Albedil, maar dat is de God voor wie ik graag, mét de tekstschrijver van deze cantate, het beeld van de ouderlijke – hij zegt ‘vaderlijke’ –zorg zou willen gebruiken, een zorg waar zonder geen kind (en geen volwassene) kan gedijen. Moge het zo zijn.

Gebedsintenties

Overlijdensbericht

Op 21 april is overleden Felix Corporaal - tot ieders schrik en ontzetting, in het bijzonder die van zijn ouders Timo Corporaal , Petra Frier en van zijn zus Lisa. Felix is 28 jaar geworden. Hij woonde in Almere. Het afscheid heeft hier in de Kloosterkerk plaatsgevonden afgelopen vrijdag. Wij gedenken Felix, zijn ouders en zus in onze gebeden.

We denken de komende meidagen ook aan de Tweede Wereldoorlog, lang geleden, maar met de beelden uit de Oekraïne en uit Soedan ineens ook wel uiterst actueel.

Voorbeden – stil gebed – het Onze Vader

Goede God, straks zingen we ‘Wat U doet, dat is welgedaan’. Laat dan één ding duidelijk zijn: U doet niets: jonge mensen de dood injagen. U bent niet die ‘meester Albedil’, die alveroorzaker, die in souvereine willekeur over dood en leven beschikt. Wat U doet, wat U van ons wilt, heeft Uw zoon, Jezus Christus, ons onthuld. En dat is het tegendeel van dood en verderf zaaien.

Ons, ons lichaam, de natuur om ons heen, is een grote mate van vrijheid gegund. Soms een uiterst pijnlijke vrijheid waarin plotsklaps de grootste rampen zich kunnen openbaren. Zoals nu bij de dood van een jong menskenkind, van Felix Corporaal, weliswaar geen klein kind meer, maar toch in zekere zin wel in de knop gebroken, in de kiem gesmoord.

Wat heeft dat leven maar kort geduurd. Wij bidden u voor Timo en Petra, zijn ouders, en Lisa, zijn zus. Breng hen binnen het krachtenveld van uw ontferming, hen tot bescherming. Geef hun de energie hun tijd van duisternis te verdragen.

Gij hebt, o God, dit broze bestaan gewild,
ons boven 't nameloze uitgetild,
laat ons dan aandachtig leven, de volle tijd,
geborgen in de bevende zekerheid,
dat we niet uit dit smal en onvast bestand
van ons bestaan zullen vallen dan in uw hand
(tekst naar lied 920 van *Ad den Besten*).

Ga met ons de lange weg van onmacht en verdriet
naar kracht en opstanding.

Duld onze vragen. Erken ons verdriet.

Verzacht onze pijn.

Laat er licht komen na duisternis, na verwarring.

Laat er weer een morgen komen die ons optilt.

Stilgebed en het Onze Vader